

героя і надає можливість побачити його сприйняття зовнішнього світу в усій його гаммі і різноманітних проявах.

Тетяна Коршун

Національна металургійна академія України
м. Дніпропетровськ

ВЗАЄМОДІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСОБИСТОСТІ В МЕТАФІЗИЦІ ПРАВА Б.О. КІСТЯКІВСЬКОГО

Проблема взаємодії та співвідношення суспільства і окремої особистості є однією із «вічних» проблем філософії. Традиційно підкреслюється залежність особистості від умов, створюваних суспільством в цілому чи окремими групами осіб, звертається увага на питання свободи і відповідальності, нормативного регулювання індивідуальної поведінки. У сучасному світі майже універсальною відповіддю на традиційне протистояння суспільства і особистості є концепція прав людини. Разом з тим, видатний український філософ і дослідник історії філософії Памфіл Юркевич вважав, що в античній філософії вже були представлені чи не усі можливі підходи до вирішення цього питання. «Як Платон і Арістотель стверджували, що держава необхідна людині для повного розвитку сил, і отже, для щастя, так Епікур виводить принцип суб'єктивності, за яким особа знаходить своє щастя в собі самій, а не в державі. Внаслідок цього не особа повинна служити державі, як у Платона або Арістотеля, а держава особі» [6, с.128]. З часів античності політична філософія та філософія права виробила ключові категорії, без використання яких неможливо охарактеризувати сучасне суспільство: «громадянське суспільство», «правова держава». «У правовій державі народ, як сукупність особистостей, є не тільки об'єктом, але і суб'єктом влади і несе відповідальність за підтримання правопорядку. Тобто його суспільна свідомість виходить з колишнього, доправового стану і досягає необхідного рівня цивілізованості» [6, с.387].

Юрген Габермас мовою сучасної філософії стверджує, що «з погляду філософії суб'єкта суспільство концептуалізується як ціле, що складається з частин, об'єднаних чи то в державі політичних громадян, чи то в асоціації вільних виробників. Концепт життєсвіту пориває із цією фігурою мислення. Усуспільнені через комунікацію суб'єкти не були б власне суб'єктами без мережі інституційних порядків і традицій суспільства та культури» [2, с.79]. Тобто під суспільством можна розуміти «такі, що історично склалися в тій чи іншій соціокультурній спільності міжособистісні та суспільні відносини, які

не залежать від політичного ладу, але мають постійний вплив на державно-правові, економічні і культурні процеси» [2, с.145].

Вітчизняна філософсько-правова думка збагатилася творами авторів, які обґрунтовували різні, часто протилежні позиції стосовно проблеми взаємодії особистості та суспільства. Богдан Олександрович Кістяківський (1868-1920) є виразником європейського, ліберального напрямку мислення в політичній філософії. З морально-правового погляду вся «європейська система взаємовідносин індивіда і спільноти ґрунтується на концепції індивідуальної свободи і відповідальності» [3, с.219]. Людина створюється суспільством, залежить від нього, але й впливає на нього своїми рішеннями і діями. Б.О. Кістяківський є прихильником наявності особливих інтересів суспільства, які не завжди можна порівняти з сумою інтересів всіх його членів. «Суспільство являє собою щось особливе, що аж ніяк не збігалася з простою арифметичною сумою складових його індивідуумів, і що його життя і розвиток управляються не благими побажаннями його членів, а його власними самостійними законами» [3, с.290]. Товариство з часом робить все більший вплив і тиск на людину, наполегливо і безпосередньо зачіпає всі сфери його особистого життя. «Громадськість втручається в життя кожного сама, без його волі і бажання» [3, с.154]. У праві Б.О. Кістяківський бачить основний механізм панування суспільства над особистістю. «Панування суспільства над особистістю створюється правом, головним чином, завдяки його властивості як би ззовні втручатися в життя людини. Цьому сприяє і державна організація, спрямована на здійснення правових норм, і сила громадської думки, що відстоює непорушність основних правових принципів, і, нарешті, вкорінені спонукання в кожній окремій психіці, які постійно виходять на поверхню свідомості і пред'являють до нього владні вимоги» [3, с.154-155]. Незважаючи на те, що джерело влади суспільства над особистістю знаходиться в правосвідомості, і тому має внутрішній і автономний характер, створюється видимість зовнішнього примусу.

Б.О. Кістяківській будує припущення про історичну необхідність появи нової тенденції в правовому регулюванні. Замість повного поглинання особистості суспільством і державою, повинен наростати опір контролю, здійснюватися поступове звільнення людини. Навіть найбільш тоталітарний уряд виявляється неспроможним повністю контролювати людину і підпорядкувати її своїм інтересам. «Саме окрема людина, що уявляється з першого погляду незначною величиною у порівнянні з державою, виявляється найбільш сильною протиположною для суспільства. Пояснюється це

тим, що окрема людина є, з певної точки зору, єдиною цілком реальною підставою всякого суспільного і державного життя» [3, с.283].

Саме особистість може виступати єдиною підставою визначення пріоритетів і завдань держави. У цьому Б.О. Кістяківській найбільш яскраво проявляє прихильність кантіанським принципам, підкреслюючи істинність і послідовно розвиваючи принцип категоричного імперативу. Людина не повинна виступати засобом, тільки метою. Отже, всі правові і державні відносини можуть і повинні будуватися тільки на основі інтересів особистості, а не суспільства. Йдеться про ситуації, коли ці інтереси не тільки не збігаються, а й прямо суперечать один одному. Скрізь, де є можливість поєднати потреби особистості і суспільства, для цього треба докласти всіх зусиль. Але жертвувати правами людини заради суспільного блага Б.А. Кістяківський вважає не тільки морально неприпустимим, але й злочинним в юридичному сенсі.

1. Бачинин В.А. *Философия.права и преступления. Худож.-оформитель Д.Гапчинский.* — Харьков: Фолио, 1999. — 607с.
2. Габермас Юрген. *Постметафізичне мислення / Пер. з нім. В.Купліна.* - Київ: Дух і літера, 2011. - 280 с.
3. Кістяковський Б.А. *Философия и социология права.* – СПб.: РХГУ, 1998. – 800 с.
4. Попович М. *Бути людиною.* - К.: Вид.дім "Києво-Могилянська академія", 2011. - 233 с.
5. Раскин А.И. *Россия или Четвертый вопрос философии / А.И. Раскин; послесл. и науч. ред. А.Б. Демидов.* - Минск: Экономпресс, 2010. - 496 с.
6. Юркевич Памфіл. *Історія філософії права (1868) / Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник.* - Вид. друге. - К.: Ред. журн. "Український Світ", 2000. - С.1-232.

Людмила Лобик

Прикарпатський інститут ім. М.Грушевського МАУП, м.Трускавець

П.ЮРКЕВИЧ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ РОЗУМУ І ВІРИ У ПІЗНАННІ СВІТУ ЛЮДИНОЮ

Видатний вчений, фундатор української університетської освіти Памфіл Юркевич значної ваги надавав раціональним чинникам у пізнанні світу людиною, освіті і вихованні молоді на основі глибокого осмислення досягнень природничих наук, однак пріоритетом він вважав Ідею (тобто